

доц. др Љубица Васић

ЗНАЧАЈ ГЕОСТРАТЕШКОГ ПОЛОЖАЈА СРБИЈЕ И СПОЉНОПОЛИТИЧКИ ИЗАЗОВИ (Први део)

Увод

Посматрано кроз призму актуелних глобалних дешавања, нема сумње да смо изложени многим изазовима који утичу на даљи развој постојећег међународног поретка па тако и међународних институција.

Дошло је до брзих промена на глобалном нивоу, а сам процес глобализације повећао је број међународних проблема. Тако промене у области финансија условљене различитим шоковима, као што су економска криза, масовно угрожавање животне средине, тероризам и насиљни екстремизам, интерконтинентална миграција становништва, међународни организовани криминал и ширење оружја за масовно уништавање (посебно нуклеарног), само су неки од проблема са којима се суочава савремени свет.

Задатак свих нас, посебно најмоћнијих држава света, јесте да удружимо своје снаге у борби против ових појава. Трендови који су указивали на идеју политика међу нацијама, затим на идеју о светској политици, мегадипломатији, транснационалној држави, сувереној држави, наиме сви ти трендови говоре у прилог тези да ће међународни односи и светска политика 21. века „функционисати на начин који ће се значајно разликовати од биполарног и униполарног поретка који су обележили другу половину 20. века“ (Симић 2012). Приступање Србије Европској унији дефинисано је као

важан национални стратешки циљ. Свакако, диверзификација партнера је неопходна, а у ери глобализације, и регионализације, сасвим је нормална па чак и неопходна. Чланство у Европској унији пружа могућности за економски развој и нуди инструменте за стварање правне државе, али ништа се не дешава без напора државе Србије да ове инструменте искористи у пракси. Сама држава треба да буде и регулатор и стимуланс (Васић 2018).

Србија лежи у средишту Балкана и заузима кључни стратешки положај на друштвеном, политичком и географском раскршћу између Источне и Западне Европе. Упркос тешким историјским односима са суседима и тежњи да свој однос са Западом уравнотежи са историјским везама са Русијом, има оних који Србију виде политички стабилнијом од неких њених суседа. Други Србију виде као покретача економског развоја за цео Западни Балкан. Истовремено, има и оних који Србију посматрају као важан део у геостратешкој конкуренцији између Европске уније (ЕУ), Сједињених Америчких Држава (САД) и Руске Федерације на западном Балкану, а у последње време све више и Народне Републике Кине.

Чинило се да је будућност западног Балкана заправо интеграција у ЕУ. Данас постоји доста фактора који говоре о томе да је овај сценарио постао неизвестан. Главни разлози за то су недостатак консолидације демократија, али и летаргичност оних који одлучују о самом процесу проширења ЕУ. Све у свему, чини се да је овај део Европе изложен перманентој неизвесности те као такав може да буде подложен спољним утицајима. Стога, главни задатак данашњих истраживања требало би да буде идентификација механизама утицаја главних међународних актера на западном Балкану. Међународни утицаји у овом региону варирају: неки промовишу либералне вредности, попут демократије и владавине права. Други, условно речено, подстичу недемократске вредности, фокусирајући своју моћ на одређене интересне сфере. Све то говори у прилог томе да „промене глобалног међународног поретка и надметање између демократских и недемократских вредности одмеравају своје снаге на западном Балкану“ (Rrustemi, De Wijk и други 2019). Међутим, политичко окружење у овом делу света подложно је како слању тако и примању контрадикторних порука. У погледу борбе против корупције, уопште гледано, одређени помаци су видљиви, иако новији подаци показују да се земље попут Босне и Херцеговине, Северне Македоније, и Србије враћају корак уназад. У последњих неколико година забележен је пад у спровођењу владавине права (Исто).

Многи аналитичари у Европи и САД изразили су забринутост за политичку стабилност на западном Балкану. Неке од земаља на западном Балкану прошле су кроз потресне политичке кризе, које понекад укључују мешање трећих страна, и у њима економија стагнира, док у исто време владају висока незапосленост и висока стопа имиграције становништва. Овакве кризе могле би да створе вакуум у региону у којем би међународни криминал и тероризам могли да процветају (Congressional Research Service). С друге стране, економска и политичка улога Русије, Кине и других држава одмеравају своје снаге са ЕУ у Србији која се обавезала на испуњавање критеријума започињањем приступних преговора. Зато је потребно пажљиво размотрити све предности и мане новонасталих процеса у међународним односима који се одражавају на западни Балкан, а самим тим и на Србију.

Нови проблем који је неспорно успорио процес демократизације јесте економска криза која је дубоко погодила земље у овом делу Европе. Владе земаља западног Балкана, суочене са проблемима кризе, занемаривале су рад на системским реформама везаним за испуњавање критеријума за приступање ЕУ. Истовремено, примећено је значајно погоршање животног стандарда, што је појачало негативан став становништва према неопходним реформама. Упркос овим негативним трендовима, све владе у овом делу Европе јасно су утврдиле да ће у наредним годинама наставити са реформама. Испуњавајући проглашени ставове, створени су услови за либерализацију визног режима, а постигнут је значајан напредак на пољу регионалне сарадње (углавном између Србије, Хрватске и Босне и Херцеговине) са успешном борбом против корупције у Хрватској и против организованог криминала у Србији.

Република Србија покушава да балансира између интереса светских политичких сила (ЕУ у целини, Кине, НАТО, Русије и САД). Колико год цена била висока, политика отворености према водећим силама, уколико се заиста вешто и софистицирано спроводи, омогућава малим државама да заштите своје интересе и умање своју зависност од политике великих сила. Истовремено, неке силе постају приоритети. На пример, за земље Централне Азије то су Русија и Кина; за постсовјетски Кавказ то су Русија, Турска и САД; а за Србију су то ЕУ и Русија (Пономарева, 2020).

Значај геостратешког положаја Балкана

Балкан је имао посебно место у спољнополитичкој стратегији као област у којој Русија може да испуни своје интересе. Територија Балкана, са својим културолошким, верским и политичким наслеђем, представљала је границу између Европе и Русије, па је руски интерес, који се пре свега односио на сузбијање интереса Турске, а касније и Запада, учинио њену територију више него занимљивом за своје активности. Није случајно да је Србија једина од свих источноевропских земаља која у континуитету одржава пријатељство са Русијом и од ње тражи помоћ. Фактори као што су историја, православље и економске везе омогућили су Русији приступ овом делу Европе, посебно у време распада бивше Југославије. С друге стране, Србија је активна чланица НАТО програма под називом Партнерство за мир, а 2007. године Народна скупштина Републике Србије донела је одлуку о проглашењу војне неутралности. С тим у вези, остаје чињеница да је Србија прекинула хомогеност западног Балкана у погледу проширења НАТО-а (Васић 2018).

Од 2000. године, Србија је пролазила кроз различите фазе у економском развоју, али то је није ометало у конзистентној реинтеграцији у глобалну економију. Међутим, спољна политика Републике Србије тренутно се суочава са дилемом, с обзиром да се у овом тренутку за свој утицај у Србији боре четири силе. Узимајући у обзир сам процес диверзификације спољнополитичких партнера, сваки од горепоменутих партнера Србије има свој специфични интерес и компаративну предност, при чему се ЕУ фокусира првенствено на владавину права, финансијску помоћ и растући број инвестиција, САД на безбедност, Русија на енергетску и спољнополитичку подршку, док се Кина фокусира на инфраструктуру и тржиште (Directorate Generale for External Policies, Policy Department 2017).

Једно од потенцијалних открића је да свет 21. века показује различите конфигурације моћи у различитим доменима политике. Ова динамичка промена у структури глобалне политичке сцене оплемењује “игру моћи”. Тако, Русија и Србија изводе заједничке војне вежбе од 2016. године. Такође, верска сарадња је била прилично висока између Србије и Русије. На другом фронту, и Кина и Русија су инвестирале у промоцију културе и језика у региону. Промоција кинеске културе је заједничка карактеристика кинеских инвестиција широм света, а регион западног Балкана није изузетак јер је

домаћин четири Конфуцијева института, док Русија подржава отварање својих културних и језичких центара. Треба напоменути да и Русија и Кина улажу у продубљивање веза са политичким елитама (Рустеми, де Вијк и други 2019).

Размера сарадње је различита у односу на утицаје политичких фактора у самој Србији. Стога, Србија би требало на настави са имплементацијом неопходних реформи које би помогле ревитализацији друштва и система уопште. Улога ЕУ у наредним годинама биће да нагласи економске и безбедносне користи које долазе приступањем, а Србија треба на том путу све предности да преточи у праксу како би ојачала своју позицију на међународној и регионалној политичкој сцени.

На путу ка европским интеграцијама јавља се низ изазова са којима се Србија сусреће. Присуство Русије у Србији ствара одређени политички контекст јер пружа Србији аргументе у њеним преговорима са ЕУ. С друге стране, став Русије по питању Косова и Метохије, који је остао непромењен од 17. фебруара 2008. године уз поштовање Резолуције 1244 Савета Безбедности Уједињених Нација не само да пружа моралну подршку српском друштву, већ додатно омогућава Србији да задржи политичку слободу. Ипак, Русија више није главна алтернатива европском путу Србије. На Балкану се пре седам година појавио још један не мање озбиљан играч а то је Кина (Пономарева 2020).

ЕУ би требало да прилагоди свој став у приступу Србији и изазовима са којима се она сусреће а који су осетљиве, политичке природе. Институције ЕУ врше испитивање утицаја кинеског присуства у Србији, посебно у погледу помоћи и инвестиција, дошавши до закључка да је Београд сматрао да су те активности ишли више у прилог српским интересима него интересима Кине. Насупрот томе, ЕУ је од почетка сарадње у свом приступу на посредан начин условљавала Србију. У одређеним областима такав приступ уродио је плодом (економска реформа), док у неким другим областима није био толико ефикасан (промоција демократије). Штавише, као што је већ речено, српска јавност је изразила своје нездовољство условљавањем од стране ЕУ, верујући да је управо то условљавање камен спотицања на путу ка пуноправном чланству. С друге стране, Кина је била заинтересована за циљеве ширег спектра, као што је побољшање транспорта и логистике у овом региону, истовремено омогућивши Србији да буде укључена у остваривање тих циљева.

Текст је производ истраживања заснованог на теоретским и методолошким промишљањима и јавно доступним подацима, и не представља став установе у којој је ауторка запослена.

31.01.2021.

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>